

MIQUEL CLARAMUNT

Constructor de canyes

Josep Vicent Frechina

«Salut i bones canyes» es desitgen els dolçainers en acomiadar-se. I es tracta d'una fórmula que no aniria més enllà d'un simpàtic convencionalisme gremial sinó amagada al seu darrere ben bé una superstició, una mena de versió adaptada del mite de la pedra filosofal. Una bona canya: el gran maldecap, la persistent obsessió, la Moby Dick casolana de qualsevol sonador que es preue.

Aquelles canyes de banya de bou o d'òssos, les autofabricades tractant de reproduir algunes canyes antigues —com les cèlebres canyes del tio Bruno de Massamagrell, per exemple— o les canyes dels fabricants castellans; totes han quedat ja completament obsoletes. Com també han estat superades les teories d'algun carismàtic dolçainer que es vantava que un bon sonador feia anar qualsevol classe de canya. La depuració i perfeccionament de les tècniques interpretatives dels darrers anys ha generat una demanda de qualitat insòlita i ha esperonat els constructors a elaborar productes com més va més avinents i impecables. Aquest important salt qualitatiu no ha passat desapercbut als instrumentistes d'altres contrades que han fixat els seus ulls en les canyes valencianes i han sol·licitat els seus constructors de fabricar-ne les apropiades per als seus instruments. Miquel Claramunt, un històric de la fabricació de canyes, rep ara comandes de Catalunya, Galícia, Castella i Aragó. Ha hagut de mecanitzar parcialment el procés de construcció i tot i així no dona l'abast per satisfer la demanda de la seua nombrosa i exigent clientela. Xino xano, però, des de la seua privilegiada talaia a les muntanyes de Sant Esperit (Camp de Morvedre), ell va fent i refinant a poc a poc unes tècniques que en bona part són de la seua invenció. L'acompanya en les seues provatures Josemi Sánchez, expert i repu-

JOSEP VICENT FRECHINA

tat dolçainer que coneix de ben a prop els secrets de les bones canyes —perquè els seus llavis en saben bona cosa dels problemes de les dolentes—.

Tots dos m'esperen al seu petit obrador amb la maquinària curosament tapada —imagine que tota prevenció és poca— i raonem durant més de tres hores sobre el diví i l'humà.

Tens por que la competència et descobreisca els secrets...

A quin sant! Aquestes màquines les ha fetes el meu fill, són màquines molt personalitzades. Però no m'agrada ensenyar-les. D'aquí ix tot. L'únic procés que encara fem manualment és el lligat. El meu fill està treballant en una aparell que el faça però diu que li queden un o dos anys per a desenvolupar-lo: cal controlar la tensió dels fils i això segurament ho haurà de fer un ordinador. Ja veurem. Però la resta

està tot més o menys automatitzat: treballem des del tub de la canya, fent pales planes, que és el procés més complicat i que més problemes ens ha donat; més tard banyem les pales en aigua i amb una guillotina els donem la forma; després les màquines les raspallen i les rebaixen llevant-los la quantitat exacta de material; i ja es remata la canya a mà amb el lligat i els darrers retocs.

Des de quan et dediques a fer canyes?

Quan començà l'Escola de Dolçaina de Puçol, el 1982. Tots eixos anys.

Tu estaves a l'Escola de Dolçaina?

Clar! De fet pràcticament la vaig fundar jo: un dia, un regidor de l'ajuntament de Puçol em demanà que li comprara una dolçaina que

volia aprendre a tocar-la. Jo li vaig dir que ell sol no podria, que calia que buscara un mestre i que jo coneixia una persona que ens podia orientar –jo pensava en Empar Claramunt, del Teatre Bufo, que havia fet algunes coses amb dolçainers. Aleshores, un policia municipal que estava escoltant la conversa ens digué que si muntaven unes classes de dolçaina ell també s'apuntava. Així que decidírem muntar una escola al poble. Empar ens posà en contacte amb Xavier Ahuir i així començarem. I el primer problema amb què es trobà l'escola fou la manca de canyes. Anaves a València, et tornaves boig pegant voltes per les tendes de música i tornaves al poble, en el millor dels casos, amb una sola canya. Semblava una cosa tan difícil i tan misteriosa... que vaig decidir començar a fer-me'n, per a mi.

No et va ensenyar ningú?

No. Ha sigut un procés autodidacte. Vaig desmuntar-ne una i vaig mirar d'imitar-la. Aleshores s'utilitzaven canyes castellanques, de Daniel

Esteban. Jo vaig anar a visitar-lo a Valladolid i vaig estar comentant amb ell alguns detalls del procés de fabricació... però res més.

Tenia entès que t'havia ensenyat Xavier Ahuir...

No. Això hauria d'haver quedat ja clar. Ahuir va aprendre de mi. Començarem a comercialitzar-les els dos a la vegada: la casa Gualco apostà per Ahuir i Centromúsica apostà per mi. El que passa és que ell es dedicava moltes més hores que jo. Va estar també una setmana treballant amb el Daniel Esteban, abans que jo. Donava moltes classes de dolçaina... i clar, tingué més repercussió que jo i sembla que fora jo el que li anara al darrere. Però va ser al revés. Jo vaig fer una primera remesa de canyes que no anaven bé. Sense exagerar-te, en tiraria unes tres mil. Quan ja vaig tindre una canya bona, li la vaig ensenyar a Ahuir i aleshores ell es va interessar molt en aprendre a fabricar-les.

Des de quan et dediques professionalment?

Quasi des del principi, però només de fa quatre o cinc anys que em dedico exclusivament a fer-ne. Abans era com un *hobby*; bé: ara en certa manera també ho és.

Quantes canyes estàs fabricant al mes?

Depèn dels mesos: cinc-centes al mes, potser. Ara, hi ha hagut mes que n'he fet dos mil. Pensa que faig divuit models diferents de canya.

Però tots no són per a dolçaina...

No... de dolçaina en faig dos. N'hi ha un que és, diguem-ne, el model clàssic i un altre que està pensat per a la gent que comença a tocar, que demana menys esforç per fer-lo anar. A banda d'això faig canyes de gralla, per a totes les tarotes, per a sac de gemecs, per a una sèrie d'oboès de Llenguadoc, per a gaita gallega, per a gaita de boto...

Llavors no distingeixes la canya per a la dolçaina en Sol de la canya per a la dolçaina en Fa...

Ara no perquè hem aconseguit fabricar, amb els de Charkum SL, un instrument que funciona amb el mateix tudell i amb la mateixa canya. Alguns deien que això era una utopia. Mira: ja està fet. Tot és qüestió de treballar i provar coses.

Tenen èxit les canyes de gralla?

Ja ho crec. Porte fent canyes per a gralla des del 1992, crec. Vaig començar després d'una Fira de Luthiers que se celebrà en el Tradicionari de la Pobla de Segur. M'ha costat molt. Al principi no eren canyes quadrades, de pala que se'n diu: eren unes canyes bastant rares...

Però segueixes la forma, diguem-ne, canònica de construir l'inxà de gralla, «esculpint-la» sobre la canya...

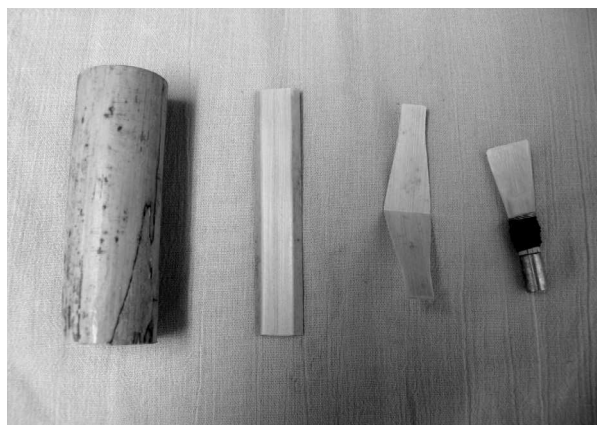
Jo tinc una teoria personal, basada en la meua experiència: jo la primera canya que vaig fer va ser una canya d'aquestes, una canya de pala. És la forma en què pots imitar una canya quan la veus feta.

JOSEP VICENT FRECHINA

Diversos models de canya fabricats per Claramunt. D'esquerra a dreta: gaita gallega, dolçaina, grall (Vilanova), grall (Principa), dolçaina, tarota en Fa, tarota en Do i tarota en Do.

Transformació de la canya des que es talla el canut fins que resta a punt per fer-la sonar.

Després de molt de provar, d'escoltar els comentaris d'uns i d'altres, de tirar moltes canyes, de veure com treballen altres constructors... arribes finalment a l'altre sistema.

Vols dir, si t'entenc bé, que la forma de fer les canyes de gralla és una forma més «primitiva» que la de fer canyes de dolçaina, un estadi anterior en l'evolució de la construcció de la canya menys desenvolupada tècnicament?

Menys desenvolupada tècnicament, no. La tècnica actual dels constructors de canyes de gralla és bastant elevada. Això sí: el procés és més arcaic.

Aleshores, quan tu fas una canya de gralla la construeixes seguint el teu sistema o el sistema tradicional?

No, no. El sistema és tot meu. Ací, llevat de la canya de la dolçaina, totes les altres canyes tenen el meu propi disseny.

Tinc entès que també has fet proves amb la canya de tenora...

Sí. Però una cosa molt específica per al Jordi Molina. Ell volia una canya que sonara molt fluixa per a poder tocar en directe al costat d'un piano. I després de fer algunes proves, pense que ho hem solvenat bastant bé. És una canya que costa moltíssim de fer perquè es fa íntegrament a mà.

No has estat temptat de fer canyes per a instruments clàssics com el fagot o l'oboè?

Ui! No em vull empastrar. La canya de fagot és una canya que m'agrada moltíssim i em dona molta por ficar-me.

D'on obtens les canyes?

Les canyes són totes del terreny, canyes de vora riu. Contracte a una gent que es dedica a tallar-les i després jo les guarde i les asseque. Són canyes de dos anys: que han estat dos anys en la mata.

I segueixen l'ortodòxia de tallar-les en la lluna vella de gener,

quan la saba està més adormida i s'assegura un millor assecat i una més llarga durada a la canya...

Ells tallen el dia que jo els mane! Enguany han tallat en vella de gener, divendres per la vesprada. Però aquest no és realment un problema. Açò no és una canya per guardar: no és una d'aquelles canyes que s'utilitza per fer un sostre i ha de durar cent o dos-cents anys sense podrir-se. La durada d'una canya de dolçaina és de quatre a cinc anys, tirant-ho molt llarg. A més, la canya no està exposada contínuament a focus d'infecció que puguen afectar-la tant.

Nosaltres el gran problema que tenim és la mescla de tall. Si es talla tot d'una, quan les canyes estan seques pots equilibrar el material, ajustar les màquines i treballar amb unes certes garanties. Ara: si compres canyes ja preparades d'un productor de Saragossa o de Figueres, per dir-te dos llocs amb prestigi en la producció de canyes, ¿qui t'assegura que tota la remesa pertany al mateix tall i va a tindre un comportament semblant? La canya és una cosa molt complicada. S'hauria de fer alguna tesi doctoral sobre això perquè hi ha a muntó que rascar i en sabem molt poca cosa des d'una perspectiva científica: tenim molta experiència i hem après a barallar-nos amb les canyes, però no hi ha una teoria sistemàtica que ens facilite el treball.

Quant de temps les tens assecant-se?

Les tinc uns vuit mesos a l'ombra. Després les trac tres o quatre dies al sol i les pose un parell de mesos més al magatzem. En total, uns deu mesos més o menys.

Una vegada acabades, els dones alguna classe de vernís?

El millor vernís que hi ha per a les canyes és la saliva del músic. Josemi i jo hem desenvolupat un sistema de curació de les canyes que pot seguir qualsevol músic durant els primers dies que té la canya i l'expliquem al que ens vol escoltar.

Home, hi ha moltes teories sobre això: que si l'oli de no se què, que si un xarop amb sal, que si l'aloè vera... pel·lícules d'eixes ens n'han contat moltes i nosaltres les hem provat quasi totes. No parem de provar per millorar el producte! Però no n'hem trobat cap que funcione objectivament. Només la pròpia saliva: això sí que ho hem provat amb molts dolçainers i ha funcionat. Són vint dies de curació treballant deu minuts diaris en cada canya.

Proveu les canyes?

Es proven totes. Eixa és la feina de Josemi. I la que no funciona va al fem. És l'única manera de garantir-li al client que compra un producte de qualitat.

Darrerament s'ha obert una polèmica pública entre tu i Xavier Richart que s'ha escenificat a la llista de correu del Club de la Dolçaina. Richart, en un escrit molt dur, diu textualment «Sembla que en l'actualitat, el nivell tècnic i interpretatiu dels dolçainers i els compositors està prou per davant que el dels constructors».

Això és un recalfó. Mira: que em diga que sóc un aprofitat o que estic per baix d'ell o el que siga... és una qüestió entre ell i jo. A ell li dol que jo haja dit que nosaltres sí que tenim bones canyes. Així que en l'aspecte personal no val la pena entrar perquè jo l'he provocat. Ara: que qüestione així en general a tots els constructors, mereix una resposta de l'associació de luthiers, resposta que li arribarà en el seu moment.

CONTACTE:

CANYES DE LA BARONIA

Apartat de correus 105

46530 Puçol

Tel.: 630 54 67 50

luthierclaramunt@yahoo.es